

Liljegren förtecknar, efter Lindsbog (*En kortt beskrifning om Skara stift* 5, 1816), i *Runurkunder* under nr 1380–82 tre runstenar i Bjärby socken, dock utan angivande av närmare orsbestämmelse eller uppteckning av inskrifterna. Två av dem äro troligen identiska med Vg 113 och 114. Med den tredje avses möjligen en sedermera av Montelius (*Några fornminnen i Viste härad* 1873) beskriven, & Tofta Börjesgården »i en åker norr om Torpa bäck» funnen »stor, fyrkantig sten, som är slät och saknar inskrift».

Bärebergs sn, kyrkan.

Vid kyrkporten i Bäreberg finns en sten med diverse streck, vilka utan skäl förmenats vara runor.

115. Grästorps köping, (Tängene sn), Stora Västölet.

Pl. 86.

Litteratur: B 950, 993, L 1383, T 36. E. Benedicti, Anteckning 1672 (avskr. i J. P. Carlmark, *Antiqviteter* 1, Stifts- och Landsbibl., Skara); J. Peringskiöld, *Monumenta* 9, bl. 59; P. A. Säve, *Berättelse* 1863, s. 103 f. (ATA, tr. i *ATS* 3, 1873, s. 137); K. af Schmidt, *Antiqvariska Anteckningar från Vestergötland och Åse härad* 1872, s. 84 (negativt, ATA); O. Montelius, *Några fornminnen i Viste härad* 1873 (ATA); R. Hjorth, *Beskrifning öfver Wiste härad* (1902), s. 28; N. Beckman i *VFT* 4: 1 (1920), s. 59; O. v. Friesen i *Runorna* (*Nordisk kultur* 6, 1933), s. 177; O. Sjögren, *Sverige* 4 (1933), s. 310.

Äldre avbildningar: J. Hadorph, bläckteckning (i Annotationskladd i Peringskiölds *Monumenta*); J. Hadorph och P. Törnwall, träsnitt (i Peringskiölds *Monumenta* samt B 950); U. Christofersson bläckteckning 1687 (i KB F 1 7 a, bl. 8); J. Hadorph och U. Christofersson, träsnitt (i Peringskiölds *Monumenta* och B 993); Säve, bläckteckning (i a. a.); O. Erlandsson, träsnitt (i T 36); v. Friesen a. a.

Runstenen står rest invid Grästorps station på en gravkulle 50 m. N om Västölet, Grästorp nr 361, och 600 m. ÖNÖ om Grästorps kyrka. Grästorps köping, som är skild från Tängene sn, har inkorporerat Västölet.

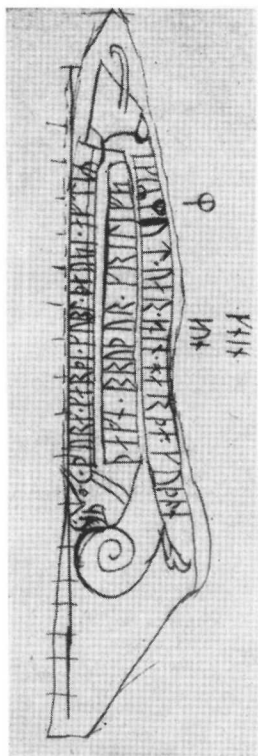

Fig. 180. Vg 115. Grästorps köping, Stora Västölet. Efter teckning av Hadorph.

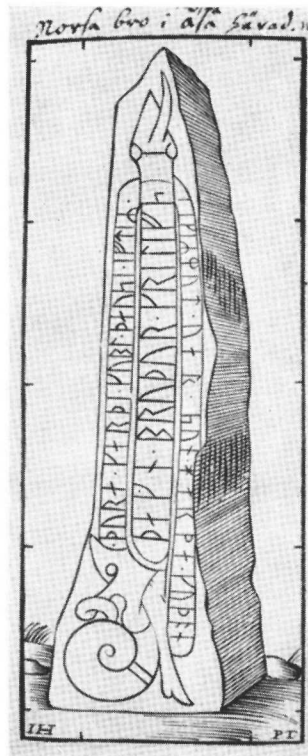

Fig. 181. Vg 115. Grästorps köping, Stora Västölet. Efter träsnitt i Peringskiölds *Monumenta* (B 950).

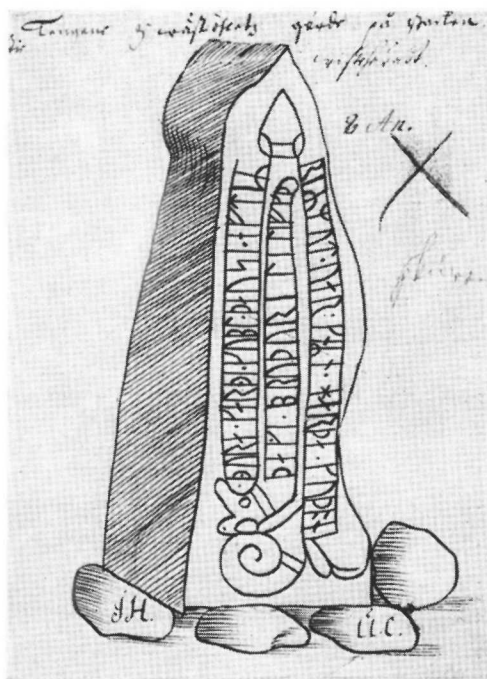

Fig. 182. Vg 115. Grästorps köping, Stora Västölet.
Efter teckning av Christoffersson.

Fig. 183. Vg 115. Grästorps köping, Stora Västölet.
Efter träsnitt i Peringskiölds Monumenta (B 993).

Dåvarande pastorn i Främmestad E. Benedicti uppger 1672 runstenen stå »Vid Stora Vestöhlet». Hos J. Peringskiöld anges stenens plats vara »wid Norsa Bro i Wästöhlets gärde på Backen». Dessutom finnas två träsnitt, det ena (B 950) med påskriften »Norsa bro», det andra (B 993) med påskriften »I Wästöhlets gärde på backen i Tengene sochn» (L 1383: Tängeneds socken. Stora Westöhl). O. Montelius (*Några fornminnen i Viste härad*) beskriver 1873 stenens belägenhet på följande sätt: »På Stora Vestölets egor, omkring 1000 fot nordost om Grästorps jernvägsstation, restes i Juni 1872 en runsten på toppen af en mindre grafhög, å hwilken den sedan länge legat, så att ristningen varit synlig. I högens topp är en för längesedan gräfd grop, tydligen uppkommen wid någon undersökning af högen, då stenen troligen störtades. Mycket tydliga märken på högens öfversta del wisade, huru stenen legat, innan den nu restes; det kan således icke vara twifvel om, att den en gång stått på högen, en runristad bautasten.»

Granit. Höjd 2,40 m., bredd 0,61 m. Stenen, som varit söndersprängd i fyra delar, är åter hopsatt, med järnkrampor. Ristningen är djupt och tydligt huggen. I högra kanten finnas dock vissa vittringsskador.

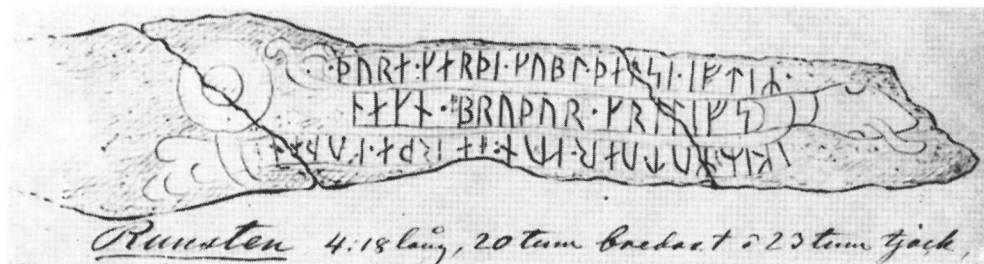

Fig. 184. Vg 115. Grästorps köping, Stora Västölet. Efter teckning av Säve.

Inskrift:

· þura · karþi · kubl · þausi · aftir · kirmut · uar · sin · harþa · kupon þagn · brupur · frilífs
 5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60

Dora gærði kumbl þosi æftir Germund, ver sinn, harða goðan þegn, broður Fri[ð]lefs.

»Tora gjorde detta minnesmärke efter Germund, sin make, en mycket god tägn, Fridlevs broder.»

Till läsningen: Övre delen av 16 **u** är bortfallen vid stenens sprängning. 24 **k** är ej stungen. Högra bst till 26 **r** är till följd av vittring grundare än den andra. 33 **s** är lätt skadad genom vittring, säker. 34 **i** har blott mellandelen av staven bevarad. Av 36 **h** finnas endast svaga spår, men runan förefaller dock säker. 38 **r** har förlorat överdelen i kantskadan. 44 **o** är upptill skadad genom brottet. 48 **g** är tydligt stungen. Mellan hst och nedre bst i 56 **f** är stenytan bortvittrad, varigenom övre bst gått förlorat.

Hadorphs läsning är densamma som ovanstående, men **k** står för 56 **f**. — De båda träsnitten hos Peringskiöld och *Bautil* visa mycket avvikande läsningar, sinsemellan olika. B 950: 19 **i**, 34 **u**, 56 **k**. B 993: 1 **þ** och 8 **þ** samt 19 **e** stungna, 24 **r**, 33–35 **knrn**, 49 **i**, 56–57 **il**, 62 **kk**. Detta sistnämnda träsnitt har hos Peringskiöld påskriften »falskt afritad». — Säve: r. 16 osäker, snarast **n**, 19 **i**, före 24 **k** en **i**-runa, 33–34 **ku**, r. 36 osäker, 46 **n**, 48 **k**, 56 **k**, 58 **l**. — Montelius' läsning är korrekt, likaså Torins och v. Friesens.

Uttrycket *gærva kumbl* ersätter *resa sten* i elva säkra fall av västgötska inskrifter (Vg 67, 103, 115, 118, 119, 125, 168, 169, 171, 176, 194) och ett par tveksamma (Vg 101, 106). I danska inskrifter är det ofta förekommande. I ett säkert fall förekommer uttrycket *resa kumbl* (Vg 100, eventuellt även Vg 101). Inskott av **b** i *kumbl* förekommer i sex av exemplen på ordet i västgötska inskrifter, alla utan särskilt tecken för den föregående nasalen. Om betydelsen av ordet *kumbl* se N.-G. Stahre, *Stångskäret, Kåksna och Kummelberget* (1952), s. 180 f., och där citerad litteratur.

Verr för det vanliga *bondi* finns även på Vg 59. Ordet förekommer i ett fåtal runinskrifter, bl.a. Sö 137, 367, Ög 77, U 226, 867, samt några danska, företrädesvis poetiskt avfattade inskrifter.

Om namnet *Germundr* se U 29. *Friðleifr* är icke belagt i svensk litteratur men förekommer flerstädes i danska källor alltifrån den äldsta sagohistorien och in i nyare tid, dock »i Middelalderen overvejende sønderjysk» (Knudsen o. Kristensen). Från västnordiskt område finnas också några tidiga exempel på namnet, bl.a. landnamsmannen *Friðleifr i Holthi* »gauzkr at foður ætt».

116. Hyringa sn, kyrkan. Nu på ödekyrkogården.

Pl. 86.

Litteratur: T 39. P. A. Säve, *Berättelse* 1863, s. 129 (ATA, tr. i ATS 3, 1873, s. 136); R. Hjorth, *Beskrifning öfver Wiste härad* (1902), s. 44; O. Sjögren, *Sverige* 4 (1933), s. 310; *Handlingar* 1935 i ATA.

Äldre avbildningar: Säve, bläckteckning (i a.a.); O. Erlandsson, träsnitt (i T 39).

Runstenen, som är fragmentarisk, ligger nu i södra kyrkogårdsmuren på Hyringa ödekyrkogård med toppändan 10 m. Ö om södra ingångsporten, c:a 0,25 m. över marken. Hyringa kyrkogård ligger mitt i Hyringa by. Tidigare låg stenen enligt Säve »i södra utväggen af kyrkan». I samband med kyrkans rivning 1870 flyttades den till sin nuvarande plats.

På kyrkogården finns en sten med inskriften: »Här stod Hyringa kyrka till 1870». Hyringa, Längnum och Malma ha sedan dess en gemensam kyrka, Fridhem. Enligt meddelande i orten fördes en del sten vid kyrkbygget från Hyringa gamla kyrka till Fridhem, varför runstenens förlorade del kan tänkas vara inmurad i denna kyrka.

I J. P. Carlmarks *Antiqviteter* 1 (Stifts- och Landsbibl., Skara) finns avskrift av en anteckning, daterad 26/4 1672, av dåvarande pastorn i Främmestad Elaus Benedicti: »Uti Hyringa Kyrkogårdsmur finnes en